

UOT: 581.4

MƏRKƏZİ NƏBATAT BAĞINDA DEKORATİV QIZILGÜLLƏRİN İNTRODUKSİYASINA DAİR 10 İLLİK TƏDQIQAT İŞLƏRİNİN NƏTİCƏLƏRİ (2009-2018)

İskəndərov A.T., Qafarova O.O., Hüseynova A.M., Bağirova F.F., Əliyev R.Ə.
AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağı, AZ 1004, Bakı, Badamdar yolu,40
ofeliya.qafarova@gmail.com

MNB-da Rosa L. cinsinin introduksiya olunmuş və müxtəlif bağ qruplarında təmsil olunan ümumilikdə 580 qızılgül sortları toplanmışdır. Son on il ərzində (2009-2018) müasir bağ qruplarında – Çay-hibrid, floribunda, grandiflora, Şrab, pletist, Patio, miniatür – təmsil olunan 130 qızılgül sortları introduksiya olunmuşdur.

Məqalədə yaşıllaşdırmada və bəzək bağçılığında istifadəsi, həmçinin açıq və örtülü şəraitdə becərilməsi tövsiyə olunan perspektivli 34 qızılgül sortunun botaniki, biomorfoloji və dekorativ xüsusiyyətləri təsvir olunur.

Açar sözlər: *introduksiya, kolleksiya, yeni qızılgül sortları, yaşıllaşdırma.*

Giriş

Qızılgüllər gözəlliyinə, uzun müddət gülvermə qabiliyyətinə, bənzərsiz ətrinə, rəng çeşidlərinin və çalarlarının rəngarəngliyinə görə dekorativ bitkilər arasında xüsusi yer tutur. Belə ki, park və xiyabanların yaşıllaşdırılmasında, həyətəni və bağ sahələrinin abadlaşdırılmasında qızılgül sortlarına daha çox üstünlük verilir.

Azərbaycanda xüsusən də Abşeronda qızılgüllərə olan maraq son illərdə daha çox artmaqdadır. Bir sıra istirahət zonalarının mövcud olması, şəhərlərin abadlaşdırılması, yeni tikilən yaşayış, istirahət və sənaye obyektlərinin qarşısında yaşıllıqların salınmasının davam edəcəyi baxımından da bu bitkilərə olan tələbatın artacağı zənnindir.

Əvvəllər olduğu kimi, son illərdə xaricə ölkədən respublikaya 100 minlərlə bəzək bitkiləri, o cümlədən qızılgül çeşidləri gətirilir. Onların əksəriyyəti yeni iqlim-torpaq şəraitinə uyğunlaşa bilmədiyindən məhv olur və ya zəif inkişaf edərək xəstəliklərə yoluxur və dekorativliyini itirirlər.

Rosa L. cinsinin öyrənilməsi sahəsində çoxillik təcrübə və müşahidələrimiz göstərir ki, xarici ölkələrin kultivarları öncə yerli şəraitə iqlimləşdirilməlidir. Bu mərhələni keçdikdən sonra bitkilər yeni şəraitə daha asan adaptasiya olurlar. Qızılgüllər üçün bu daha çox xarakterikdir. Bunları nəzərə alaraq, Azərbaycanda gülçülüğü inkişaf etdirmək məqsədi ilə respublikada yayılan və xarici ölkələrdən gətirilən *Rosa L.* cinsinin müxtəlif bağ qruplarında təmsil olunan növ və sortlarının Abşeronda, Mərkəzi Nəbatat Bağında kolleksiyasını toplayaraq elmi əsaslarla öyrənilməsi, introduksiyası və seleksiyası tərəfimizdən həyata keçirilir. İlk növbədə biz çalışırıq ki, xarici ölkələrin (ABŞ, Almaniya, Böyük Britaniya, Hollandiya, Rusiya və s.) kultivarları olan qızılgül sortlarının kolleksiyasını toplayıb sınaqdan keçirək, onların bioloji və dekorativ xüsusiyyətlərini yerli şəraitdə öyrənilib perspektivli olanlarını yaşıllaşdırmada, bəzək baöçılığında və kəsim gülü kimi istifadəsini müəyyənləşdirək, həmçinin seleksiya məqsədi ilə onlardan yararlanaraq.

Material və metodlar

Hazırda bağın kolleksiyasında ümumilikdə introduksiya olunmuş 580-dən artıq qızılgül sortları vardır. Hər il kolleksiyaya yeni-yeni sortlar əlavə olunur.

Qızılgüllərin introduksiyasında F.Rusanovun cins kompleksi metodundan, sortların dekorativliyini qiymətləndirilməsində, Abşeronun torpaq-iqlim şəraitini nəzərə alaraq Tsitsin adına

Baş Botanika Bağının, Nikita Botanika Bağının və Dövlət Sortsınağı Komitəsi tərəfindən hazırlanmış təlimatdan istifadə olunmuşdur [1, 2, 5, 7, 8].

Qızılgül sortlarının əkin materialı və qələmləri Moskva şəhəri Baş Botanika Bağı, Nikita Botanika Bağı, Belarusiya Mərkəzi Botanika Bağı, Batumi Botanika Bağı, Azərbaycanın Gəncə, Quba-Qusar bölgəsindən gətirilmiş, həmçinin həvəskar gülçülərdən əldə edilmişdir.

Son 10 il ərzində (2009-2018) Mərkəzi Nəbatat Bağında *Rosa* L. cinsinin müasir bağ qruplarından olan – çay-hibrid (HT), floribunda (F), qrandiflora (Gr), şrab (S), pletist (LCI), miniatür (Min), Patio (Patio) – 180 qızılgül sortu introduksiya olunmuşdur.

Qızılgül sortlarını introduksiya edərkən göz calağı ilə çoxaltma üsulu əsas götürülmüşdür. Eyni zamanda yaşıl və yarıodunlaşmış çiliklərlə çoxaltma üsullarından da istifadə olunmuşdur. Qızılgülün göz calağı ilə çoxaldılmasında əsas amillərdən biri calaqlatının (itburnu) düzgün seçilməsidir. Öyrəndiyimiz itburnu növləri arasında *Rosa canina* L. növünün tikansız forması “İnermis”, *Rosa nisami*, *Rosa indika* L. Major üstün keyfiyyətləri ilə digərlərindən fərqlənmişdir. Bu üsulla artırılmış əkin materialları yaxşı inkişaf etmiş kök sisteminə malik olmaqla, quraqlığa, yayın qızmar istilərinə, xəstəlik və ziyanvericilərə qarşı davamlı olması ilə yanaşı hər sortun dekorativliyinin təminatı üçün zamanət verir. Bu calaqlatıları həmçinin uzun, hamar, oduncaqdan asan aralanan qabığı olan kök boğazına malik olması ilə də digər itburnu növlərindən fərqlənirlər ki, bu da calaq işində əsas amillərdən sayılır [4,6,9]. Calaqaltı olaraq son illərdə *R. indika* “Major” növündən daha çox istifadə olunur və yüksək nəticələr əldə olunur.

Qızılgül sortlarını introduksiya edərkən düzgün seçilmiş çoxaltma üsulu ilə yanaşı onun normal böyümə və inkişafını təmin etmək üçün kompleks aqrotexniki qaydalara əməl olunması, baş verə biləcək xəstəlik və ziyanvericilərə qarşı profilaktik və təcili tədbir görülməsi və s. böyük əhəmiyyət kəsb edir [3].

Nəticələr və onların müzakirəsi

Mərkəzi Nəbatat Bağında son 10 ildə (2009-2018) *Rosa* L. cinsinin müasir bağ qruplarında təmsil olunan 180 yeni qızılgül sortu introduksiya olunmuşdur.

Aşağıda yaşılşdırmada və bəzək bağçılığında istifadəsi, həmçinin açıq və örtülü şəraitdə becərməsi tövsiyə olunan perspektivli 34 qızılgül sortunun botaniki, biomorfoloji və dekorativ xüsusiyyətləri təsvir olunur (Şəkil 1).

Amber Queen F.(Harkness, 1983). Gülləri kəhrəba rəngində, gözəl formada, iridir (7-8 sm), kasavarıdır, çoxləçəkdir (25-30 ləç.), çox ətirlidir, çiçək qrupunda 3-7 ədəd bəzən də çox olur, ilk açılan çiçəyidaha iri, ləçəklərinin sayı da çox olur. Yarpaqları çox iridir, əvvəlcə tunc rəngdə sonradan tünd-yaşıl rəngi alır, qalındərilidir, parlaqdır. Kolları 75-100 sm hündürlükdə, şaxələnəndir. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, erkəndir, fasiləsiz olaraq payızın son aylarına qədər davam edir. Yaşılşdırmada və bəzək bağçılığında geniş istifadə oluna bilər. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2014-ci ildə introduksiya olunub.

Amora HT. (Kordes). Gülləri tünd qırmızı-məxməri, ləçəklərinin əks tərəfindən sarı qarışıqlıdır, kasavarıdır (7-8 sm), çoxləçəkdir (34 ləç.), az ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları yaşıldır, qalındərilidir, parlaqdır, yarpaqcıqları oval formadadır. Kolları orta ölçüdə (40-50 sm), düzünəböyüyəndir, yığcamdır, budaqları yaşıldır, tikansızdır, bəzən seyrək tikanları olur. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, aramsızdır. Yaşılşdırmada qrup şəklində, landşaft memarlığında və bordür kimi geniş istifadə oluna bilər. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

Aju-Dag HT. (Аю-Дар) (В.Н.Клименко, З.К.Клименко, 1959). Gülləri tünd-qırmızı rəngdə, kasavarıdır, iridir (10-12 sm), çoxləçəkdir (30-35 ləç.), ətirlidir, tək-təkdir, ləçəkləri sıxdır. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları orta hündürlükdə (50-60 sm), şaxələnəndir, budaqları sıx yarpaqlanandır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, birgədir, davamlıdır. Yaşılşdırmada dekorativ formalaşdırma, ştamb və kəsim üçün yararlıdır. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2011-ci ildə introduksiya olunub.

Artur Bell F. (S.McGredy, 1965). Gülləri sarıdır, kasavarıdır, iridir (8-9 sm), yarımçoxləçəkdir (15-19 ləçək), zəif ətirlidir, çiçək qrupunda 3-5 sayda olur. Yarpaqları tünd-

		
<i>'Amber Queen' F.</i>	<i>'Princesse de Monaco' HT.</i>	<i>'Messire Delbard' LCl.</i>
		
<i>'Red Intuition' HT.</i>	<i>'Frisco' F.</i>	<i>'Hocus Pocus' F.</i>
		
<i>'Diamond Jubilee' HT.</i>	<i>'Aju-Dag' HT.</i>	<i>'Tropical Sunset' HT.</i>
		
<i>'Hannah Gordon' F.</i>	<i>'Artur Bell' F.</i>	<i>'Dina' Gr.</i>
		
<i>'Stars'n Stripes' Min.</i>	<i>'Leonidas' HT.</i>	<i>'Tinekke' HT.</i>

Şəkil 1. MNB-də introduksiya olunmuş yeni qızılgül sortları (2009-2018)

yaşıldır, girdədir, az qırışlıq, bir qədər coddur, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 90-100 sm hündürlükdə, düzünə böyüyəndir, budaqları yoğun və tıkanlıdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi erkəndir, payızın son aylarına qədər davam edir. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində əkilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2012-ci ildə introduksiya olunub.

Bella Rosa F. (R.Kordes, 1982). Gülləri çəhrayı rəngdə, kasavarıdır, orta ölçüdədir (4,5-5 sm), çoxləçəklidir (30-40 ləç), az ətirlidir, tək-tək və çiçək qrupunda 8-12 sayda olur. Yarpaqları tünd-yaşıldır, kiçik ölçüdədir, parlaqdır. Kolları 60 sm hündürlükdədir, budaqları seyrək tıkanlıdır, şaxələnəndir. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur və fasiləsizdir. Yaşıl və yarıodunlaşmış çiliklərlə asan çoxaldılır, quraqlığa və şaxtaya davamlıdır. Yaşıllaşdırmada tək-tək və böyük massivlərdə qrup şəklində həmçinin konteynerlərdə əkilməsi məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2011-ci ildə introduksiya olunub.

Bianka HT. (Kuhn, 1987). Gülləri ağ rəngdə, qədəhvarıdır, iridir (12 sm), sıxçoxləçəklidir (70-75 ləç), çox ətirlidir, tək-tək və qrup şəklindədir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır. Kolları 70-80 sm hündürlükdədir, düzünəböyüyəndir, budaqları nazik, yaşıl, xırda tikancılıqdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində, istixanada kəsim gülü kimi istifadə olunması məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2015-ci ildə introduksiya olunub.

Diamond Jubilee HT. (Boerner, 1947). Gülləri açıq-sarı rəngdə, gözəl formada, kasavarıdır, iridir (10-12 sm), çoxləçəklidir (40 ləç), az ətirlidir, əsasən tək-tək bəzən 2-3 sayda olur. Yarpaqları tünd-yaşıldır, tutqundur. Kolları 90-130 sm hündürlükdədir, güclü böyüyəndir, sıxdır, yığcamdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, qızmar iyul-avgust aylarında ara verməklə payızın sonuna qədər davam edir. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində, həmçinin istixanalarda kəsim gülü kimi əkilməsi məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2010-cu ildə introduksiya olunub.

Qeyd: *Diamond Jubilee* qızılgül sortu ilin fəsilələrindən asılı olaraq ləçəklərinin rəngini sarıdan-krem rənginə, çəhrayı çalarlı narıncı rəngə qədər dəyişir.

Dina Gr. (З.К.Клименко, 1999). Gülləri ikirənglidir – alqırmızı rəngdə, ləçəklərinin əks tərəfindən solğun sarıdır, qədəhvarıdır, iridir (11 sm), çoxləçəklidir (40 ləç), ətirsizdir, tək-tək və çiçək qrupunda (20-yə qədər) olur. Yarpaqları tünd-yaşıldır, iridir, parlaqdır. Kolları 110 sm hündürlükdədir, güclü böyüyəndir, şaxələnəndir. Unlu şəh və pas xəstəliklərinə çox davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, davamlıdır, təkrarlanır. Yaşıllaşdırmada tək-tək, qrup, kəsim və ştamb forma kimi istifadəsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2011-ci ildə introduksiya olunub.

Dolce Vita HT. (Delbard, 1971) Gülləri zərif-çəhrayı rəngdə, gözəl formada yüksək mərkəzlidir, qədəhvarıdır, iridir (11-12 sm), çoxləçəklidir (38-40 ləç), ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, iridir, qalındərilidir, parlaqdır. Kolları 100-110 sm hündürlükdədir, düzünəböyüyəndir, budaqları əsasən tikansızdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, davamlıdır. Şaxtaya, quraqlığa davamlı sortdur. Qrup, kəsim və ştamb forma üçün çox əlverişlidir. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

Duftgold HT. (Math. Tantau, 1978). Gülləri parlaq-sarı rəngdə, qədəhvarıdır, iridir (10-12 sm), çoxləçəklidir (26-28 ləç), çoxətirlidir, əsasən tək-təkdir. Yarpaqları yaşıldır, iridir, qalındərilidir, parlaqdır. Kolları 80-100 sm hündürlükdədir, şaxələnəndir. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi davamlıdır, qızmar istilərdə gülləri başlarını əyirlər. Yaşıllaşdırmada tək-tək, qrup şəklində və kəsim gülü kimi əkilməsi məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2010-cu ildə introduksiya olunub.

Frisco F. (Kordes, 1986). Gülləri yumurta sarısı rəngində, qədəhvarıdır, iridir (7-9 sm), çoxləçəklidir (30-45 ləç), az ətirlidir, ləçəkləri büzmələnmiş formadadır, ləng açılır, tək-təkdir. Yarpaqları açıq-yaşıl rəngdə, boldur, orta ölçüdə, yarımparlaqdır. Kolları 50-60 sm hündürlükdə, yığcamdır. Unlu şəh xəstəliyinə həssasdır. Yüksək aqrotexniki qulluq tələb edir. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir. Yaşıllaşdırmada qrup şəklində əkildikdə daha effektivdir. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

First Red HT. (Paul Pekmez, 1988). Gülləri tünd-qırmızıdır, qədəhvarıdır, iridir (6 sm), çoxləçəklidir (40-45 ləç), az ətirlidir, əsasən tək-təkdir, ləçəklərini ləng açır, qızmar istilərdə yanıb-qaralır. Yarpaqları tünd-yaşıldır, yarımparlaqdır. Kolları 90-100 sm hündürlükdədir,

düzünəböyüyüdür. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi iyul-avqust aylarında fasilə verməklə dekabrın axırlarına qədər davam edir. Yaşıllaşdırmada tək-tək, qrup şəklində və kəsim gülü kimi əkilməsi məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

Hannah Gordon F. (Kordes, 1983). Gülləri iki rənglidir: ləçəkləri ağ rəngdə olub kanarlarından tünd-qırmızıdır, kasavarıdır, iridir (9-10 sm), çoxləçəklidir (30 ləç), az ətirlidir, çiçək qrupunda altıya qədər olur. Yarpaqları yaşıldır, qalındərilidir, çox parlaqdır, qızmar yay istilərində yarpaqların ucu yanıb-quruyur. Kolları 100 sm hündürlükdədir, şaxələnenədir. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur və davamlıdır. Qrup, bordür və ştamb forma kimi istifadəsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2011-ci ildə introduksiya olunub.

Hocus-Pocus F. (Kordes, 2001). Gülləri qarışıq rənglidir: tünd-qırmızı məxməri və qızılı-sarı naxışlıdır, kasavarıdır, orta ölçüdə (6-8 sm), çoxləçəklidir (30-39 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır, sıxdır. Kolları 50-60 sm hündürlükdə, düzünəböyüyüdür, budaqlanandır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində əkilməsi məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2015-ci ildə introduksiya olunub.

Qeyd: Floribunda qrupundan olan bu sort cazibəli və orijinal gülünün qeyri adi rəngi həm tünd-qırmızı məxməri, qızılı-sarı naxışlı müxtəlif formalı gülləri ilə həm də elə olur ki, gül şaquli iki hissəyə bölünüb bir tərəf sarı digəri tünd-qırmızı rəngi ilə səciyələnilir və baxanı heyrətə salır.

Kalinka F. (Meilland, 1970). Gülləri zərif çəhrayı rəngdə, kasavarıdır, iridir (7-8 sm), çoxləçəklidir (25 ləç), zəif ətirlidir, çiçək qrupunda az saydadırlar. Çiçək budağı uzundur (40-60 sm), möhkəmdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, qalındərilidir, parlaqdır, sağlamdır. Kolları 90 sm hündürlükdədir, şaxələnenədir, tikansızdır Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir, çoxlu meyvə bağlayır. Quraqlığa davamlıdır. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində, həmçinin kəsim gülü kimi istifadəsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

Kare S. (David C. H. Austin, 2011). Gülləri alqızımızı rəngdə, kasavarıdır, iridir (9-10 sm), çoxləçəklidir (44ləç), zəif ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları yaşıldır, iridir, qalındərilidir, parlaqdır, zəif qırıqlıdır. Kolları 100 sm hündürlükdədir, şaxələnenədir, yüksəkboyludur, tikancıqları çoxdur. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir. Yaşıllaşdırmada, bəzək bağçılığında tək-tək və qrup şəklində əkilməsi məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2016-cu ildə introduksiya olunub.

Kerio HT. (Lex+, Netherlands). Gülləri parlaq sarı rəngdə, qədəhvarıdır, iridir (10-12 sm), çoxləçəklidir (45 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 110-120 sm hündürlükdə, düzünəböyüyüdür, budaqları az tikanlıdır. Göbələk xəstəliklərinə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, davamlıdır. Yaşıllaşdırmada tək-tək, qrup şəklində və kəsim gülü kimi əkilməsi məsləhət görülür. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2015-ci ildə introduksiya olunub.

Kordes Brilliant S. (Kordes, 1983). Gülləri qırmızı-narınçı rəngində, kasavarıdır, iridir (9-10 sm), çoxləçəklidir (25-30 ləç), yüngül ətirlidir, çiçək qrupunda salxım kimi budaqların yuxarisında yığılır. Yarpaqları açıq-yaşıl rəngdə, çox parlaqdır. Kolları 150-170 sm hündürlükdə, şaxələnenədir. Göbələk xəstəliklərinə çox davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, payızın son aylarına kimi davam edir. Yaşıllaşdırmada tək-tək, və qrup şəklində əkilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2012-ci ildə introduksiya olunub.

Leonidas HT. (Meilland, 1995). Gülləri ikirənglidir – yarım kölgədə ləçəkləri üstədən dolğun alqızımızı, əks tərəfindən qızılı-sarımtıldır, işıqlıqda isə alqızımızı rəng qəhvəyi-kərpic rənginə keçir, çox orijinaldır, kasavarıdır, iridir (8-10 sm), çoxləçəklidir (25 ləç), zəif ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, iridir, parlaqdır. Kolları 100 sm hündürlükdə, düzünə böyüyüdür, budaqları möhkəmdir. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, payızın son aylarına qədər təkrar olunur. Yaşıllaşdırmada dekorativ kol kimi, istixanalarda kəsim gülü kimi becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2012-ci ildə introduksiya olunub.

Lichtkonigin Lucia S. (W.Kordes, 1966). Gülləri parlaq sarı rəngdədir, kasavarıdır, iridir (8-9 sm), çoxləçəklidir (40 ləç), az ətirlidir, çiçək qrupunda 5-15 sayda olur. Yarpaqları yaşıldır, xirdadır, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 200 sm hündürlükdə, güclü böyüyüdür, şaxələnenədir.

Xəstəliklərə çox davamlıdır. Çiçəkləməsi erkən başlayır, yaxşı qulluq olunduqda təkrarlanır. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində əkilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2010-cü ildə introduksiya olunub.

Messire Delbard LCl. (Delbard, 1976). Gülləri tünd-qırmızı məxməridir, kasavarıdır, orta ölçüdədir (7-8 sm), çoxləçəklidir (28-30 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir və çiçək qrupunda üç qədər olur. Yarpaqları yaşıldır, iridir, qalındərilidir, sağlamdır. Kolları 250-300 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, budaqları yoğun, möhkəm və tikanlıdır. Xəstəliklərə çox davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur və təkrar olunur. Şaquli yaşıllaşdırmada yüksək dekorativliyə malikdir. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2014-cü ildə introduksiya olunub.

Mechta F. (Мечта) (З.К.Клименко, 2005). Gülləri dolğun çəhrayı, əks tərəfindən qızılı-sarıdır, kasavarıdır, iridir (13 sm), çoxləçəklidir (46 ləç), ətirlidir, tək-təkdir və çiçək qrupunda yeddiyə qədər olur. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır. Kolları 50 sm hündürlükdə, yığcamdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi erkəndir, boldur və davamlıdır (may ayının əvvəllərindən başlayıb dekabra qədər). Qruplaşmada, ştamb və kəsim üçün istixanada becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2011-ci ildə introduksiya olunub.

Pink Symphonie Patio. (Meiland, 1987). Gülləri çəhrayı rəngdə, kasavarıdır, orta ölçüdədir (5,5-6 sm), çoxləçəklidir (26-28 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir və çiçək qrupunda 12 qədər olur. Yarpaqları yaşıldır, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 40-50 sm hündürlükdə, yığcamdır, budaqları tikanlıdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur may ayından başlayaraq iyul-avqust aylarında qısa fasilələr verməklə payızın sonuna qədər davam edir. Yaşıllaşdırmada qrup şəklində, bordür və dibçək bitkisi kimi becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2015-ci ildə introduksiya olunub.

Porcelain Bouquet HT. (Netherlands, 1983). Gülləri ağ mərkəzində çəhrayımtıl-krem rəngindədir, kasavarıdır, orta ölçüdədir (7 sm), çoxləçəklidir (23-25 ləç), ətirlidir, əsasən tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıl, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 50-60 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, budaqları yaşıl, nazik, tikansızdır, bəzən tək-tək tikanları olur, yığcamdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, davamlıdır. Yaşıllaşdırmada tək-tək, qrup şəklində və kəsim gülü kimi istixanalarda becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2015-ci ildə introduksiya olunub.

Pareo HT. (Seizo Suzuki, 1990). Gülləri narıncı-mandarın rəngində, gözəl formada, qədəhvarıdır, iridir (10-11 sm), çoxləçəklidir (38-40 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, iridir, qalındərilidir. Kolları 60-80 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir. Yaşıllaşdırmada, bəzək bağçılığında istifadəsi xüsusilə də istixanalarda kəsim gülü kimi becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2010-ci ildə introduksiya olunub.

Princesse de Monaco HT. (Meiland, 1982). Gülləri mərkəzindən ağ-krem rəngində olub ləçəklərin kanarından isə çəhrayı haşiyəlidir, qədəhvarıdır, iridir (12-13 sm), sıxçoxləçəklidir (70-80 ləç), ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır, iridir, qalındərilidir, sıxdır. Kolları 90-110 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, şaxələndir. Quraqlığa, qızmar istilərə, həmçinin xəstəliklərə çox davamlı sortdur. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir. Kəsim gülü kimi istixanalarda, dekorativ kol kimi yaşıllaşdırmada geniş istifadə edilməlidir. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2012-ci ildə introduksiya olunub.

Red Ace Min. (De Ruiten, 1977). Gülləri tünd-qırmızı rəngində, yastı- kasavarıdır, xırdadır (4-4,5 sm), çoxləçəklidir (22-28 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir və çiçək qrupunda 2-5 sayda cəmləşmişdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır, qalındərilidir, çox dekorativdir. Kolları 25-30 sm hündürlükdə, yığcamdır, budaqları qısa və seyrək tikanlıdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi qısa fasilələr verməklə aramsızdır. Yaşıllaşdırmada, landşaft memarlığında, alçaq boylu, tünd-qırmızı rəngli kolcuqlar kimi, qrup şəklində və bordür, həmçinin konteyner və dibçək bitkisi kimi istifadəsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2013-ci ildə introduksiya olunub.

Red Intuition HT. (Delbard, 1999). Gülləri qırmızı rəngdə olub tünd-qırmızı zolaqlara və xallara malikdir, qədəhvarıdır, yüksək mərkəzlidir, iridir (11-12 sm), çoxləçəklidir (40-45 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, yarım-parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 100-120 sm

hündürlükdə, düzünəböyüyəndir. Xəstəliklərə, quraqlığa, qızmar istilərə davamlı sortdur. Çiçəkləməsi boldur, may ayının axırlarından başlayıb payızın sonuna kimi davam edir. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində əkilməsi, kəsim gülü kimi istixanalarda becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

Royal Highness HT. (Swim-Weeks, 1962). Gülləri zərif çəhrayı rəngdə, gözəl formada qədəhvarıdır, yüksək mərkəzlidir, iridir (12 sm), çoxləçəklidir (40-45 ləç), çox ətirlidir, əsasən tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 90-110 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, budaqları möhkəm və tikansızdır. Xəstəliklərə davamlı sortdur. Çiçəkləməsi boldur, davamlıdır. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində, ştamb formada, istixanalarda kəsim gülü kimi becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

Stars'n'Stripes Min. (Ralf Mur, 1975). Gülləri əsasən ağ olub moruğu rəngli zolaqlara və xallara malikdir, kasavarıdır, xırdadır (2-3 sm), çoxləçəklidir (22-28 ləç), ətirlidir, çiçək qrupunda 3-5 sayda olur. Yarpaqları tünd-yaşıldır, parlaqdır. Kolları 40 sm hündürlükdə, yığcamdır, zərifdir, budaqları qısa və seyrək tikanlıdır. Xəstəliklərə yoluxmur. Çiçəkləməsi boldur, davamlıdır. Yaşıllaşdırmada alçaq boylu zolaqlı kolcuqlar kimi qazonluqlarda qrup şəklində, bordür, həmçinin dibçək bitkisi kimi becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2014-ci ildə introduksiya olunub.

Tropical Sunset HT. (McGredy, 1995). Gülləri qarışıq rənglidir - sarı, narıncı-qırmızı, açıq-sarı zolaqlıdır, kasavarıdır, iridir (11-12 sm), çoxləçəklidir (38-40 ləç), ətirlidir, əsasən tək-təkdir. Yarpaqları açıq-yaşıldır, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 90-100 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, tikanları iridir. Xəstəliklərə, quraqlığa, qızmar istilərə davamlı sortdur. Çiçəkləməsi boldur, davamlıdır. Bu sort Almaniyada, ABŞ və digər qərb ölkələrində çox populyardır [10]. Yaşıllaşdırmada tək-tək və qrup şəklində əkilməsi, həmçinin kəsim gülü kimi istixanalarda becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2013-cü ildə introduksiya olunub.

Tineke HT. (Netherlands, 1989). Gülləri ağ rəngdə, yaşıl çalarlıdır, çox gözəl, qədəh formasındadır, iridir (12-13 sm), sıxçoxləçəklidir (70 ləç), az ətirlidir, əsasən tək-təkdir. Yarpaqları tünd-yaşıldır, iridir, parlaqdır, qalındərilidir. Kolları 70-90 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, budaqlarında tikanları seyrəkdir. Xəstəliklərə, quraqlığa, qızmar istilərə davamlı sortdur. Çiçəkləməsi boldur, fasiləsizdir. Yaşıllaşdırmada tək-tək, qrup şəklində və kəsim gülü kimi istixanalarda becərilməsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2009-cu ildə introduksiya olunub.

Tzigane F. (Meilland, 2008). Gülləri sarı rəngdən narıncı, çəhrayı rənglərə keçirlər, yəni bir kolda eyni vaxtda müxtəlif rəngdə güllər olur, kasavarıdır, iridir (8-9 sm), yarımçoxləçəklidir (20 ləç), az ətirlidir, tək-təkdir və 3-5 sayda olur. Yarpaqları yaşıldır, iridir, parlaqdır, qalındərilidir, az qırışlıqdır. Kolları 70-90 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, budaqları çoxsaylı xırda tikancıqlıdır. Xəstəliklərə davamlıdır. Çiçəkləməsi boldur, təkrarlanır, çox dekorativ koldur. Yaşıllaşdırmada tək-tək, qrup və ştamb forma kimi istifadəsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2015-cu ildə introduksiya olunub.

Wiener Charme HT. (R.Kordes, 1963) Gülləri narıncı rəngində, yüksək mərkəzlidir, qədəh sonradan tam açıldıqda kasa formasını alır, iridir (9-11 sm), çoxləçəklidir (25 ləç), ətirlidir, tək-təkdir. Yarpaqları yaşıldır, iridir, qalındərilidir. Kolları 90-150 sm hündürlükdə, düzünəböyüyəndir, əsasən yığcamdır. Xəstəliklərə orta davamlıdır. Çiçəkləməsi yayın qızmar istilərində ara verməklə payızın sonuna qədər davam edir. Gülləri günəşdən yanıb-qaralmır. Kəsim gülləri formanı 8-10 gün saxlaya bilir. Kəsim gülü kimi istixanalarda, dekorativ kol kimi yaşıllaşdırmada istifadəsi tövsiyə olunur. Mərkəzi Nəbatat Bağında 2010-cu ildə introduksiya olunub.

Ədəbiyyat

1. **İsgəndərov A.T.** Mərkəzi Nəbatat Bağında bağ qızılgüllərin introduksiyasının nəticələrinə dair (1975-2008). Biomüxtəliflik və bitkilərin introduksiyası. AMEA MNB-nin 75 illiyinə nəşr olunmuş beynəlxalq elmi konfransın materialları. Bakı, 2009, – s. 137-142.

2. **Былов В.Н.** Основы сортоизучения и сортооценки декоративных растений при интродукции. Бюл. Глав. ботан. сада АН СССР. 1971, вып.81, – с.69-77.
3. **Искендеров А.Т.** Перспективная система мер по борьбе с вредителями и болезнями роз на Апшероне. XIX сессия Совета Бот.Садов Закавказья по вопросам интродукции растений, Баку, 1983, стр. 140-141.
4. **Искендеров А.Т.** Изучение и подбор подвоев для различных групп роз из видов шиповников, интродуцированных на Апшероне. «Известия» АН Азерб. ССР, Баку, 1986, – с.20-27.
5. **Клименко В.Н., Клименко З.К.** Методика первичного сортоизучения садовых роз. – Ялта, 1971. – 21 с.
6. **Коваленко А.К.** Миниатюрные розы из черенков. Цветоводство, 1974, №6, стр. 8-9.
7. **Методика** государственного сортоизучения сельскохозяйственных культур. (Вып.6: декоративные культуры). –М.Колос, 1968. 224с.
8. **Русанов Ф.Н.** Метод родовых комплексов в интродукции растений и его дальнейшее развитие. – Бюл.Глав.Бот.сада АН СССР., 1956, Вып.7., с.31-36.
9. **Юдинцева Е.В.** К вопросу о размножении роз зелеными черенками. Бюлл. Гл. бот.сада АН СССР, 1958, вып.30, стр. 42-50
10. **Modern Roses 12.** Shreveport: The American Roses Society, 2007, 576 p.

Искендеров А.Т., Кафарова О.О., Гусейнова А.М., Багирова Ф.Ф., Алиев Р.А.

РЕЗУЛЬТАТЫ 10 ЛЕТНЕЙ РАБОТЫ ПО ИНТРОДУКЦИИ ДЕКОРАТИВНЫХ РОЗ В ЦЕНТРАЛЬНОМ БОТАНИЧЕСКОМ САДУ (2009-2018)

В Центральном Ботаническом Саду собраны 580 сортов роз относящиеся к различным садовым группам рода *Rosa* L. За последние 10 лет (2009-2018) интродуцированы 130 сортов роз, относящиеся к чайно-гибридным, флорибунда, грандифлора, Шраб, плетистым, патио, миниатюрным садовым группам.

В статье приводится ботаническое, биоморфологическое и декоративное описания 34 перспективных сортов роз, которые рекомендуются для выращивания в открытых и в закрытых грунтах, а также для использования их в озеленении и декоративном садоводстве.

Ключевые слова: интродукция, коллекция, новые сорта роз, озеленение

Isgenderov A.T., Gafarova O.O., Huseynova A.M., Bagirova F.F., Aliyev R.A.

RESULTS OF TEN YEARS WORK ON AN INTRODUCTION OF DECORATIVE ROSES IN THE CENTRAL BOTANICAL GARDEN

In the Central Botanical Garden have been collected 580 varieties of roses belonging to different garden groups of the genus *Rosa* L. Over the past 10 years (2009-2018) there were introduced 130 varieties of roses belonging to hybrid tea, floribunda, grandiflora, Schrub, climbing, patio, miniature garden groups. The article described botanical, biomorphological and decorative features of 34 promising varieties of roses, which are recommended for cultivation in open and ingreenhouses, as well as for their use in gardening and ornamental gardening.

Keywords: Introduction, collection, new varieties of roses, planting of greenery.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 7.IX.2018